

Temeiurile, procesul și tactica audierii expertului judiciar

The grounds, process and tactics of the judicial expert hearing

Mihail Gheorghită¹, Anatol Rotari²

Rezumat: Este cunoscut faptul că experții, utilizând cunoștințele lor de specialitate, contribuie cu succes la stabilirea adevărului în cauzele penale, civile și contravenționale, prin efectuarea expertizelor judiciare. Spre deosebire de alte procedee probatorii, expertiza judiciară este cel mai puțin supusă subiectivismului în aprecierea stărilor de fapt și împrejurărilor care constituie probe în cauza cercetată sau examinată în instanța de judecată. Totodată, este de menționat că și experții uneori comit anumite greșeli, iar rapoartele de expertiză au uneori anumite lacune, care pot fi reparate prin audierea experților.

Cuvinte-cheie: cunoștințe speciale, expert judiciar, raport de expertiză, temei, audiere, tactică, scopul audierii.

Abstract: It is well known that the special knowledge of experts is successfully used by conducting forensic expertise for establishing the truth in criminal, civil and misdemeanor cases. Unlike other legal resources of proof, judicial forensic expertise is the least liable to subjectivism in assessing the facts and circumstances that constitute evidence in the case investigated or examined in court. At the same time, it should be noted that experts sometimes make certain mistakes and admit certain shortcomings, which can be remedied by hearing them.

Keywords: special knowledge, forensic expert, expert's report, basis, hearing, tactics, purpose of the hearing.

1. Aspecte introductive

După efectuarea investigațiilor necesare, pentru a răspunde la întrebările puse de către ordonatorul expertizei judiciare, expertul întocmește în scris un raport de expertiză pe care îl semnează și pe care aplică ștampila personală. Acest document este remis ordonatorului expertizei, care apreciază raportul expertului, ca și alte mijloace de probă obținute în cauza cercetată (examinată) sub aspectul pertinentei, concludenței, utilității și veridicității acestuia.

¹ Profesor univ. dr. habilitat, Universitatea de Stat din Moldova, email: georgitsamihail@yahoo.com.

² Expert judiciar de categorie superioară, Chișinău, Republica Moldova.

Raportul de expertiză judiciară, după cum se știe, nu este un act procesual, însă importanța lui este dată de statutul său de mijloc de probă științifică, ce conține nu doar concluzii sau răspunsuri la întrebările ordonatorului expertizei, ci și elemente care prezintă succint, dar veridic și acoperitor anumite fapte și circumstanțe pentru justa soluționare a cauzei³.

2. Aspecte teoretice și practice privind temeiurile, procesul și tactica audierii expertului judiciar

Rolul expertului la contribuirea realizării justiției penale, civile sau contravenționale este unul fundamental, dat fiind faptul că această persoană deține cunoștințe speciale în anumite domenii și este îndreptățit, în virtutea legii, să efectueze anumite cercetări și investigații și să le consemneze ulterior într-un raport judiciar care poate servi drept mijloc de probă într-o cauză concretă. Însă, uneori, raportul de expertiză judiciară care a fost întocmit de expert la solicitarea ordonatorului poate fi perceput diferit de organul de urmărire penală, de organul de judecată sau chiar de părțile care au solicitat dispunerea efectuării expertizei. Acest moment trebuie privit ca fiind ceva normal, fiindcă în esență nu toți reprezentanții organelor de drept sau părțile în dosar dispun de cunoștințe speciale în domenii ale științei, tehnicii, artelor etc. Un aspect important este și cel referitor la perceperea limbajului științific, care diferă de la o ramură la alta (de ex: medicină, inginerie și altele)⁴.

Totuși, în majoritatea cazurilor, audierea expertului este condiționată de faptul că raportul de expertiză prezentat ordonatorului acesteia nu este clar sau conține unele deficiențe de conținut, pentru înlăturarea cărora nu sunt necesare investigații suplimentare, ori a apărut necesitatea de a preciza metodele aplicate de către expert sau de a explica unele noțiuni. În acest context, organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată este în drept să audieze expertul.

Audierea expertului, ca acțiune procesuală, este prevăzută de art. 153 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova și poate fi efectuată doar după prezentarea raportului de expertiză judiciară ordonatorului acesteia.

Analizând prevederea art. 153 și 374 din C.pr.pen. RM și art. 159 și 228 din C. pr. civ. al RM, observăm că audierea expertului se aplică numai în situațiile în care: raportul expertului nu este clar; raportul are unele deficiențe; este necesar de a preciza metodele aplicate de către expert sau unele noțiuni utilizate de acesta.

Aceste trei situații enumerate constituie temeiurile legale cărora trebuie să se conformeze organul de urmărire penală sau instanța de judecată pentru a dispune audierea expertului judiciar, fie la etapa urmăririi penale, fie la examinarea cauzei în fond.

Raportul expertului *nu este clar* atunci când din conținutul acestuia nu se pot forma anumite concluzii univoce, sau limbajul și termenii utilizați de expert nu sunt conformi tuturor rigorilor și standardelor aprobate. Bineînțeles, pentru a

³ M. Gheorghiuță, *Teoria și tactica expertizei judiciare*, Chișinău: CEP USM, 2020, p. 145.

⁴ А.В. Смирнов, *Уголовный процесс: учебник для вузов*. СПб.: Питер, 2005, с. 257.

exclde asemenea situații, expertul, la momentul întocmirii raportului, trebuie să dea dovadă de un grad sporit de profesionalism și prudență, ținând cont de prevederile legale, și anume de alin. (4), art. 37 din Legea Republicii Moldova nr. 68/ 2016, care prevede că răspunsurile la întrebările adresate expertului se formulează exact, fără a permite interpretări echivoce.

A doua situație prevăzută de legiuitor se referă la cazul în care raportul *are unele deficiențe*. Prin deficiențe ale raportului de expertiză trebuie înțeles că structura de conținut al acestuia este incompletă, mai ales cu privire la partea analitică sau la concluziile raportului de expertiză. Cu alte cuvinte, deficiența unui raport de expertiză nu exprimă plenitudinea răspunsurilor date de expert întrebărilor formulate de ordonator. Astfel, numărul răspunsurilor date trebuie să fie proporționale cu numărul consemnat de întrebări date de ordonator, cu excepția cazurilor când expertul, din oficiu, comasează două sau mai multe întrebări într-una singură, datorită faptului că acestea se repetă sau au același scop final.

Un temei special de audiere a expertului poate fi *precizarea metodelor utilizate* la efectuarea expertizei, precum și rolul acestora la formarea concluziilor finale. De aceea, dacă în conținutul raportului de expertiză la capitolul cercetări (partea descriptivă) nu sunt indicate metodele, utilajele sau aparatele folosite pentru obținerea rezultatului scontat, organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată poate dispune audierea expertului. Totodată, după cum se vehiculează ideea în literatura de specialitate, expertul poate fi audiat și în situația în care organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată solicită expertului să justifice și să argumenteze utilizarea anumitor metode din totalitatea celor folosite, precum și a anumitor instrumente, aparate și mijloace speciale, explicând cum aceste metode și mijloace au condus la obținerea rezultatului final și la formarea concluziilor.

Totodată, din conținutul art. 153 C.pr.pen. RM se desprind și condiții speciale de audiere a expertului. Aceste condiții se referă la faptul că audierea se face numai în situația când nu este necesar de a efectua investigații suplimentare. La acest capitol, putem afirma că dispunerea efectuării expertizei suplimentare sau repetate exclude posibilitatea audierii expertului, fiindcă toate ingerințele menționate mai sus pot fi acoperite și înlăturate de un alt raport (al expertizei suplimentare sau repetate).

Cu adevărat, audierea expertului este unul dintre mijloacele efective de verificare a fundamentării și motivării științifice a raportului de expertiză. Succesul audierii expertului de către organul de urmărire penală, procuror sau instanța de judecată, precum și de către participanții la proces, depinde, în mare parte, de nivelul de cunoștințe în domeniul bazelor științifice și pe tărâmul metodologiei efectuării expertizelor judiciare. *Obiect al audierii expertului îl pot constitui, după caracterul lor, cele mai diverse circumstanțe și împrejurări, reflectate sau omise în raportul de expertiză, a căror clarificare necesită cunoștințe speciale*. Totodată, aceste circumstanțe urmează să se refere strict la obiectul expertizei efectuate. Aceasta înseamnă că întrebările din partea organului de urmărire penală, a procurorului sau a participanților la proces și întrebările instanței trebuie să se refere doar la

obiectele examinate de către expert în limita întrebărilor înaintate la care el a dat răspuns, ele fiind reflectate în cadrul raportului de expertiză.

Scopul audierii expertului poate fi formulat în următorul mod:

- stabilirea competenței expertului și atribuția sa în proces, atunci când acesta a fost nominalizat pentru efectuarea expertizei respective de către conducătorul instituției de expertiză;

- obținerea explicațiilor expertului pe marginea raportului prezentat despre esența anumitor termeni, noțiuni, formulări precum și metodele și mijloacele utilizate la cercetare.

Explicațiile (mărturiile) expertului depuse la audierea acestuia nu prezintă un gen separat de probe, ele se consideră o continuare (supliment) a raportului depus ordonatorului expertizei și de aceea au valoare probantă.

Audierea expertului se desfășoară în ordinea stabilită de art. 105, 109 a C.pr.pen. al RM. Înainte de audiere, ofițerul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată ia cunoștință de datele personale ale expertului, explică scopul audierii, obligațiunile și drepturile expertului prevăzute în articolele menționate și notează toate acestea în procesul-verbal, pe care îl semnează expertul.

De regulă, audierea are loc în biroul ofițerului de urmărire penală, procurorului sau instanței de judecată. În cazul în care pentru obținerea răspunsurilor la întrebările adresate este necesar ca expertul să demonstreze particularitățile utilizării mijloacelor tehnico-științifice și a echipamentelor, audierea poate avea loc în instituția de expertiză, la locul unde s-au efectuat cercetările, experimentele etc.

Audierea expertului se desfășoară sub formă de întrebări, la care expertul dă răspunsuri în limitele competenței sale și în legătură cu cercetările efectuate în cadrul cauzei concrete și privind concluzii formulate de el.

Pe parcursul audierii expertul, în esență, poate explica: ce metode au fost utilizate pentru cercetare; care este caracterul semnelor de identificare descoperite; care sunt criteriile care l-au călăuzit la definirea totalității semnelor de identificare; care sunt metodele și mijloacele tehnico-științifice utilizate pe parcursul cercetării; care sunt explicațiile contradicțiilor dintre partea descriptivă a raportului și concluzii;⁵ cum trebuie înțeles conținutul unor formulări și concluzii etc.

Întregul spectru de întrebări pe care părțile și instanța le pot adresa expertului pentru explicarea și completarea raportului de expertiză prezentat, pot fi încadrate, în esență, în două grupuri. Primul grup înglobează întrebările care au caracter teoretico-informativ, iar cel de-al doilea include întrebările ce dispun de caracter metodic. La aceste grupuri pot fi atribuite, de exemplu, astfel de întrebări: 1) Care sunt fundamentele științifice ale cercetării efectuate de către expert? Ce metode de cercetare au fost utilizate în procesul de expertizare a anumitor obiecte? Sunt oare elaborate procedee de cercetare a acestor obiecte și care sunt posibilitățile lor? Din care considerent nu au fost apreciate de către expert toate criteriile și de ce s-a acordat preferință unui anumit grup de criterii? A avut la dispoziție expertul

⁵Руководство для следователей. Под ред. Н. А. Селиванова, В. А. Снеткова, Москва, 1998, с. 333.

utilaj suficient și mijloace tehnico-științifice necesare cercetării? Nu a fost expertul limitat în timp în vederea efectuării? Din care considerente expertul a ajuns la concluzia unei apartenențe generice și nu a identității? Din care motiv expertul a ajuns la concluzia unei probabilități, și nu la o concluzie categorică, certă? Cum poate fi explicat faptul că în ilustrațiile prezentate de către expert nu sunt reflectate toate semnele și criteriile din raportul de expertiză? Din care motiv un alt expert care a cercetat același obiecte a ajuns la alte concluzii și care este cauza diferitelor rapoarte de expertiză în privința aceluiași obiecte? A fost oare posibilă realizarea unor fapte sau evenimente într-o astfel de formă care este expusă de către martor, inculpat, partea vătămată?

Este evident că lista expusă nu este exhaustivă, ci doar evidențiază caracterul întrebărilor care, de obicei, pot fi înaintate expertului în procesul audierii. Împrejurările faptice ale cauzei, după cum cunoaștem, determină conținutul concret al întrebărilor care pot fi adresate.

Ordinea de audiere a experților în cadrul ședinței de judecată, de exemplu, depinde de câți experți au efectuat expertiza și care este caracterul acestei expertize (în comisie, complex sau repetată). Dacă în ședința de judecată s-a efectuat o expertiză în comisie și toți experții au ajuns la o concluzie unică, au întocmit și au semnat un singur raport de expertiză, apoi, de obicei, este audiat acel expert care a dat citire raportului de expertiză, iar altul răspunde la întrebările adresate în procesul audierii. Este evident că dacă experții au ajuns la diferite concluzii, fiecare dintre ei va răspunde separat la întrebările care li se pot adresa în procesul audierii.

Din punct de vedere tactic audierea expertului se realizează în etapele: introductivă, întrebări-răspunsuri, relatare dirijată și întocmirea documentelor care să consemneze rezultatelor audierii. În acest proces de audiere a expertului nu se aplică relatarea liberă. În cadrul acestei audieri sunt utilizate astfel de procedee tactice precum: precizarea, detalierea, contrapunerea, completarea, care fac posibilă formularea unor răspunsuri precise și concrete, clare și depline nu numai pentru ordonatorul expertizei dar și pentru părțile la proces.

Întrebările expertului la audiere, de obicei, sunt adresate în mod verbal de către organul de urmărire penală, participanții la proces și instanța de judecată. Întrebările adresate și răspunsurile obținute în procesul audierii expertului sunt fixate în procesul-verbal de audiere a acestuia. În unele cazuri, în vederea pregătirii audierii expertului în fața instanței de judecată ar fi rațional ca participanții la proces să-și pregătească în formă scrisă cele mai importante și mai complicate întrebări, din punctul lor de vedere, pentru a le utiliza nemijlocit în procesul de audiere a expertului. Forma scrisă a întrebărilor, în situația dată, este necesară celor care audiază și nicidecum expertului. Orice întrebări în situația audierii expertului sunt adresate în formă verbală. În acele cazuri, când în procesul audierii expertului apar unele noi întrebări care n-au fost puse spre soluționare expertului și necesită cercetări suplimentare, acestea pot servi ca teme pentru dispunerea unei expertize suplimentare. Expertul poate da răspunsuri și explica doar pe marginea (în limitele) cercetărilor efectuate.

Vis-a vis de răspunderea pe care o poartă expertul pentru declarații mincinoase, aceasta este aceeași ca și în cazul prezentării cu bună-știință a concluziilor false, în baza art. 312 alin. (1) Cod penal al RM, care se referă la prezentarea, cu bună-știință, a declarației mincinoase de către martor sau partea vătămată, a concluziei false de către specialist sau expert, a traducerii sau a interpretării incorecte de către traducător sau interpret, dacă această acțiune a fost săvârșită în cadrul urmăririi penale sau judecării cauzei, în instanța de judecată națională ori internațională⁶.

3. Concluzii

1. Pentru a evita audierea sa de către organul de urmărire penală sau instanța de judecată, care au dispus efectuarea expertizei respective, expertul, în procesul cercetărilor expertuale și întocmirii raportului de expertiză, trebuie să demonstreze un grad sporit de profesionalism și prudență, obiectivitate și corectitudine;

2. În procesul efectuării expertizei, expertul trebuie să respecte cu strictețe prevederile legale de efectuare a expertizei încredințate, să aplice metode științifice aprobate pentru genul (tipul) respectiv de expertize, precum și să utilizeze aparate și utilaje performante de cercetare.

Referințe

Brînză S., V. Stati, *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, Chișinău, 2011

Gheorghiuță M., *Teoria și tactica expertizei judiciare*, Chișinău: CEP USM, 2020

Смирнов А. В. Уголовный процесс: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2005

Руководство для следователей. Под ред. Н. А. Селиванова, В. А. Снеткова, Москва, 1998

⁶S. Brînză, V. Stati, *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, Chișinău, 2011, p. 876.